

Khazanah
**Peribumi
Sarawak**

Kompilasi Kajian
Sosio-Budaya

Yvonne Michelle Campbell
Mary Fatimah Subet

Khazanah
**Peribumi
Sarawak**
Kompilasi Kajian
Sosio-Budaya

Khazanah
**Peribumi
Sarawak**
Kompilasi Kajian
Sosio-Budaya

Yvonne Michelle Campbell
Mary Fatimah Subet

UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK

Khazanah
**Peribumi
Sarawak**
Kompilasi Kajian
Sosio-Budaya

© UNIMAS Publisher, 2024

Hak cipta terpelihara. Setiap bahagian daripada terbitan ini tidak boleh diterbitkan semula, disimpan untuk pengeluaran atau dipindahkan kepada bentuk lain, sama ada dengan cara elektronik, mekanik, gambar, rakaman dan sebagainya tanpa izin bertulis daripada Penerbit UNIMAS.

Diterbitkan oleh
UNIMAS Publisher,
Universiti Malaysia Sarawak,
94300 Kota Samarahan,
Sarawak, Malaysia.

Dicetak oleh
HENG SING BROTHERS PRESS
No. 37, Lot 75, Section 63, 1st Floor,
Jalan Chan Bee Kiew, 93450 Kuching,
Sarawak, Malaysia.

Data Pengkatalogan-dalam-Penerbitan

Perpustakaan Negara Malaysia

Rekod katalog untuk buku ini boleh didapati
dari Perpustakaan Negara Malaysia

ISBN 978-967-0054-65-0

Kandungan

Prakata	xi
1 Unsur Mitos Dalam Cerita Rakyat Kaum Punan Zeckqualine Melai & Dayang Nurlisa Abang Zainal Abidin	1
2 Unsur Alam Hubungan Dengan Masyarakat Dan Pencipta-Nya Dalam Cerita Rakyat : Analisis Semiotik Norlina Kiflie, Nur Shazwanie Wakimin & Salina Sahari	15
3 Pengaruh Sinkretisme Dalam Kerarifan Lokal Kaum Kadayan: Analisis Cerita Rakyat Nur Shazwanie Wakimin & Norlina Kiflie	39
4 Cerita Rakyat Sebagai Bahan Pengajaran Dan Pembelajaran: Cerita Rakyat Bidayuh, Dondan Yvonne Michelle Campbell	57
5 Simpulan Bahasa Masyarakat Melayu Sarawak : Satu Analisis Semantik Inkuisitif Saidatul Nisha Binti Abdul Salam & Mary Fatimah Subet	79
6 Perbezaan Sistem Fonologi: Dialek Melayu Sarawak, Saribas dan Dialek Melayu Sarawak, Kuching Salbia Hassan & Sharifah Katikah Wan Samsudin	111
Bibliografi	139

Senarai Jadual

Jadual 1.1	: Senarai rumah panjang/ kampung Punan (2019)	2
Jadual 3.1	: Contoh perkataan dalam dialek Kadayan dan Bahasa Melayu wujud persamaan	44
Jadual 3.2	: Contoh perkataan dalam dialek Kadayan dan Bahasa Melayu tiada persamaan	45
Jadual 4.1	: Jenis-Jenis Roh	68
Jadual 4.2	: Jenis-Jenis Bahasa Figuratif Dalam Dondan	76
Jadual 5.1	: Simpulan Bahasa 'Tikus Bulan'	81
Jadual 5.2	: Simpulan Bahasa 'Tua Keladi'	86
Jadual 5.3	: Simpulan Bahasa 'Terlanjur Hantu'	92
Jadual 5.4	: Simpulan Bahasa 'Kemeh Kerak'	97
Jadual 5.5	: Simpulan Bahasa 'Utak Udang'	103
Jadual 6.1	: Distribusi Fonem Vokal DMSbs	123
Jadual 6.2	: Bunyi Konsonan DMSbs, Debak	125
Jadual 6.3	: Distribusi Fonem Konsonan DMSbs	126
Jadual 6.4	: Perbezaan Bunyi Diftong antara DMSbs dan DMKch	129
Jadual 6.5	: Perbezaan Rangkap Vokal antara DMSbs dan DMKch	130
Jadual 6.6	: Perbezaan Fonem Konsonan antara DMSbs dan DMKch	131
Jadual 6.7	: Perbezaan Perangkapan antara DMSbs dan DMKch	132
Jadual 6.8	: Perbezaan Segmen lain antara DMSbs dan DMKch	133
Jadual 6.9	: Perbezaan Fonem Vokal antara DMSbs dan DMKch	134
Jadual 6.10	: Perbezaan Fonem Konsonan antara DMSbs dan DMKch	134

Senarai Rajah

Rajah 1.1	: Hubungan antara Tuhan, alam & manusia	12
Rajah 2.1	: Pendekatan Semiotik	21
Rajah 2.2	: Unsur Alam dan Hubungan Masyarakat Kaum Vaie	28
Rajah 2.3	: Tanda Unsur Alam Flora dalam Cerita Rakyat Kaum Vaie	33
Rajah 2.4	: Tanda Unsur Alam Fauna dalam Cerita Rakyat Kaum Vaie	34
Rajah 2.5	: Tanda Unsur Bencana Alam Cerita Rakyat Kaum Vaie	37
Rajah 3.1	: Fenomena Sinkretisme Mempengaruhi Kearifan Lokal Dalam Cerita Rakyat 'Burung Keruak'	49
Rajah 4.1	: Langkah-Langkah Penanaman Padi	66
Rajah 4.2	: Ringkasan Sejarah Perjalanan Kaum Bidayuh Bau-Jagoi	74
Rajah 5.1	: Gambaran Kognitif 'Tikus Bulan'	84
Rajah 5.2	: Gambaran Kognitif 'Tua Keladi'	89
Rajah 5.3	: Gambaran Kognitif 'Terlanjur Hantu'	94
Rajah 5.4	: Gambaran Kognitif 'Kemeh Kerak'	100
Rajah 5.5	: Gambaran Kognitif 'Utak udang'	106
Rajah 6.1	: Bunyi Vokal DMSbs, Debak	122

Senarai Gambar

Gambar 1.1	: Peta lokasi daerah Tatau, Sebauh dan Belaga	3
Gambar 1.2	: Muka depan buku cerita rakyat Sarawak yang bertajuk "Nariak dan Puteri Kayangan"	6
Gambar 2.1	: Bersama-sama informan dan penterjemah	25
Gambar 2.2	: Peta Lokasi Kampung Sepupok Niah	26
Gambar 2.3	: Pejabat Kerajaan di Taman Negara Niah	31
Gambar 2.4	: Tumbuhan Hutan di Taman Negara Niah	31
Gambar 2.5	: Bukit Kasut dan bukit Subis di Niah	32
Gambar 2.6	: Bersama-sama informan dan pemungut sarang burung (guano ¹) di dalam bukit dan Gua Niah	32
Gambar 6.1	: Peta Daerah dan Daerah Kecil di Bahagian Betong	113

Prakata

Buku ini memuatkan artikel perihal khazanah sosio-budaya pribumi Sarawak. Terdapat 6 bab kesemuanya.

Bab 1 memaparkan perbincangan tentang cerita rakyat kaum Punan di Sarawak. Cerita rakyat kaum Punan merupakan salah satu genre sastera yang berperanan sebagai sumber pedoman dan teladan kepada masyarakatnya. Justeru, cerita rakyat juga menggambarkan unsur mitos yang dominan dan berkaitan dengan kepercayaan terhadap asal-usul tempat dan kuasa sakti yang ada pada golongan tertentu. Pada era ini, sastera tradisi seperti cerita rakyat semakin tidak diminati oleh generasi muda. Hal ini demikian kerana, mereka lebih meminati karya-karya moden yang dipaparkan melalui medium teknologi seperti media sosial dan media cetak. Oleh yang demikian, menyedari akan betapa pentingnya karya tradisi ini kepada masyarakat Punan, maka kajian ini dijalankan untuk melestarikan dan mengangkat kedudukan sastera rakyat amnya dalam kalangan kaum minoriti khususnya dalam kalangan kaum Punan. Sehubungan dengan itu, terdapat 2 objektif dalam kajian ini. Objektif pertama ialah menghuraikan unsur mitos yang terdapat dalam cerita-cerita rakyat kaum Punan. Manakala objektif kedua ialah menghuraikan dan menghubungkan mitos dengan kehidupan seharian masyarakat Punan. Kajian ini memanfaatkan teori sosiologi budaya dalam menghuraikan unsur mitos yang dipaparkan dalam karya cerita rakyat kaum Punan. Manakala data yang dianalisis pula, dipetik daripada buku kumpulan cerita rakyat Sarawak: "Nariak dan Puteri Kayangan". Hasil kajian mendapati terdapat pelbagai unsur mitos kaum Punan yang terkandung dalam cerita tersebut dan secara langsung mencerminkan latar belakang sosial masyarakat tersebut. Antara unsur mitos yang terkandung dalam

cerita tersebut ialah asal usul sesuatu tempat atau benda dan juga kuasa-kuasa kesaktian yang dimiliki oleh golongan bangsawan.

Bab 2 membicarakan perihal unsur alam yang amat berkait rapat dengan persekitaran dan kehidupan dalam kalangan masyarakat kaum Vaie, Niah Miri. Kajian ini telah dijalankan di sebuah kampung Sepupok, Niah Miri dan fokus kajian ialah cerita rakyat kaum Vaie. Teori Semiotik atau tanda Ferdinand de Saussure (1857-1913) telah diterapkan dalam penyelidikan ini. Objektif kajian rintis ini adalah untuk mengenal pasti unsur alam dan hubungannya dengan masyarakat dan pencipta-Nya dalam cerita rakyat kaum Vaie. Dapatan kajian ini telah menunjukkan bahawa gaya penceritaan sastera lisan rakyat kaum Vaie dapat ditemui pada bahagian awal penceritaan mempunyai unsur alam seperti asal usul, tumbuhan, haiwan, dan mitos. Unsur seperti ini amat jelas dilihat pada perenggan-perenggan yang diceritakan dalam data-data yang diperolehi melalui temu bual dan rakaman. Selain itu, bahasa kaum Vaie juga didapati kurang digunakan dalam bentuk penulisan dokumentasi kerana bahasa Vaie bukan bahasa utama yang dituturkan oleh masyarakat di bahagian Miri. Oleh itu, untuk kelangsungan bahasa kaum ini, usaha daripada pelbagai pihak amat diperlukan untuk melestarikan bahasa sukuan Sarawak misalnya dialek Vaie dan cerita rakyat kaum Vaie yang harus dipergiatkan agar generasi pada masa akan datang dapat mengenali warisan, tradisi bangsa dan hubungan masyarakatnya dan Pencipta-Nya dengan alam melalui cerita rakyat "Asal Usul Nama Niah dan Kampung Sepupok" dan "Gegerzang". Sebagaimana yang telah dinyatakan oleh Tenas Effendy (2010:207) bahawa alam memainkan peranan yang amat besar dalam hidup dan kehidupan manusia berserta makhluk-makhluk lainnya di permukaan bumi ini. Itulah sebabnya orang tua-tua Melayu mengingatkan "bersama alam, manusia hidup dan tenggelam".

Bab 3 pula memaparkan cerita rakyat yang merupakan salah satu genre kesusasteraan yang berperanan sebagai interpretasi warisan dalam budaya sesebuah masyarakat. Elemen budaya ini termasuklah peraturan, norma, kepercayaan dan gaya hidup masyarakat dahulu yang masih lagi menjadi amalan daripada generasi ke generasi, seterusnya disampaikan menerusi pembelajaran dan warisan turun temurun. Oleh itu, dua objektif menjadi tunjang kepada penelitian ini iaitu mengenal pasti dan menganalisis kesinambungan unsur budaya dalam fenomena sinkretisme dalam mempengaruhi kearifan lokal yang masih wujud dalam kalangan masyarakat Kadayan menerusi cerita rakyat "Burung Keruak". Analisis ini merujuk sepenuhnya kepada data hasil daripada temu bual yang kemudiannya dirakam dan diolah semula untuk diterbitkan sebagai cerita rakyat kanak-kanak. Berdasarkan kepada penelitian ini, ia memberi

fokus kepada cerita rakyat "Burung Keruak" bagi masyarakat Kadayan di Sarawak. Dalam kajian ini, didapati bahawa 'upacara' yang dijalankan ialah berbentuk sinkretisme, iaitu melibatkan percampuran dua unsur; animisme dan ajaran Islam bagi menyelesaikan masalah yang berlaku. Berdasarkan kepada penelitian yang dibuat, terdapat tiga unsur yang dominan, iaitu menujum, semangat padi dan keagamaan. Unsur-unsur ini masih lagi dipegang dan diamalkan oleh masyarakat Kadayan kerana mempunyai nilai didikan yang melambangkan budaya dalam masyarakat mereka.

Bab 4 berfokus kepada kajian cerita rakyat Bidayuh atau *Dondan* khasnya masyarakat Bidayuh di Bau, serta penggunaannya sebagai salah satu bahan pengajaran. Bahan penulisan bab ini diperolehi daripada analisis data melalui hasil daripada temu bual yang dijalankan di Bau. Penulisan dan analisis terhadap data hanya difokuskan kepada cerita rakyat masyarakat Bidayuh atau *Dondan*. Berdasarkan kepada data daripada masyarakat Bidayuh atau *Dondan* didapati walaupun pada zaman dahulu tidak ada teknologi, namun mereka mempunyai semangat yang tinggi kerana kaum Bidayuh telah dididik dengan gaya hidup yang mempunyai infiniti serta saling hormat menghormati dalam budaya bermasyarakat. Selain itu, terdapat juga elemen-elemen budaya dan adat upacara berkaitan padi dan penanaman padi. Tradisi ini merupakan warisan kepada kaum Bidayuh. Konsep pengajaran dengan kaedah bercerita juga telah meningkatkan perkembangan kognitif dan pembentukan identiti Bidayuh. Daripada hasil kajian didapati kesemua elemen pengajaran dan pembelajaran dengan menggunakan konsep bahan kesusasteraan melalui cerita rakyat telah memberi inisiatif dan sebagai anjakan paradigma yang berkesan kepada masyarakat dahulu kala khususnya kaum Bidayuh.

Bab 5 membincangkan penggunaan semantik inkuisitif bagi merungkai makna simpulan bahasa Masyarakat Melayu Sarawak. Simpulan bahasa merupakan sesuatu yang mempunyai seni serta menggambarkan pemikiran alam (*worldview*) sesuatu masyarakat. Maka sebab itulah simpulan bahasa ini perlu dipraktikkan dalam kehidupan kita seharian agar sentiasa menjadi bahasa halus dalam percakapan seharian kita. Hal ini dikatakan demikian kerana, setiap ujaran yang diujarkan oleh sesiapa sahaja terhadap kita mempunyai makna di sebaliknya. Pendekatan menganalisis makna dengan semantik inkuisitif dapat menemukan makna yang tepat dan sahih yang hendak disampaikan oleh penutur. Makna yang diuraikan dengan pendekatan turut melibatkan beberapa langkah analisis yang turut mengambil kira keupayaan kognitif, konteks dan yang dihubungkan dengan akal budi penutur. Analisis menggunakan kerangka semantik inkuisitif ini

menganalisis simpulan bahasa melalui sokongan fakta dan seterusnya dikaitkan dengan akal fikiran penutur. Ianya dilakukan melalui tiga tahap analisis, tahap pertama ialah analisis semantik skrip, tahap kedua ialah analisis semantik resonans dan tahap ketiga ialah analisis semantik inkuisitif. Setiap tahap analisis menyokong analisis makna harfiah ke peringkat seterusnya.

Bab 6 membincangkan perbezaan sistem fonologi di antara Dialek Melayu Sarawak, Saribas dan Dialek Melayu Sarawak, Kuching. Dialek Melayu Sarawak (DMS) terbahagi kepada tiga subdialek yang mempunyai tiga variasi dialek utama, iaitu dialek Melayu Kuching (DMKch), dialek Melayu Rejang (DMRjg), dan dialek Melayu Saribas (DMSbs). Tumpuan perbincangan berfokuskan sistem fonologi Dialek Melayu Sarawak, Saribas (DMSbs) di Daerah kecil Debak. Objektif kajian ini adalah untuk mengenal pasti vokal dan konsonan yang terdapat dalam Dialek Melayu Sarawak, Saribas (DMSbs) di Daerah kecil Debak dan mencari perbezaan dengan sistem fonologi Dialek Melayu Sarawak, Kuching (DMKch) dalam kajian Madzhi Johari (1988). Bagi mencapai objektif kajian, pengkaji telah menggunakan Model Deskriptif Asmah (2006) untuk menganalisis data kajian. Data kajian ini diperoleh secara kajian lapangan hulu yang menggunakan kaedah domain dan asosiasi idea. Analisis secara deskriptif digunakan untuk menentukan lapan bunyi vokal dan 19 bunyi konsonan yang wujud dalam DMSbs. Seterusnya, kajian ini berjaya mencari perbezaan fonologi di antara DMSbs dan DMKch. Perbezaan di antara DMSbs dan DMKch jelas dilihat dari segi perbezaan fonem konsonan. Selain itu, terdapat perbezaan dari segi diftong dalam DMSbs berbanding diftong DMKch iaitu, DMSbs mempunyai empat bunyi diftong yang terdiri daripada /aw/, /ay/, /oy/, dan /ey/ manakala DMKch hanya mempunyai satu bunyi diftong iaitu /oy/. DMSbs mempunyai lima bunyi rangkap vokal manakala DMKch mempunyai 13 rangkap vokal. Terdapat dua cara yang membentuk rangkap vokal iaitu pengguguran konsonan di akhir kata dan pengguguran salah satu konsonan antara vokal. Dapatan ini juga menunjukkan wujudnya perbezaan di antara DMSbs dan DMKch kerana berlakunya penggantian segmen lain dan perbezaan fonem vokal pada akhir kata serta fonem konsonan.

Bibliografi

- Abdul Rahman Abdullah. (1990). *Pemikiran Umat Islam Di Nusantara Sejarah dan Perkembangan Hingga Abad ke- 19*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Ajid Che Kob. (2008). Subklasifikasi dialek Melayu Patani-Kelantan-Terengganu: Satu Analisis Kualitatif. *Jurnal Melayu*. 3, 19-51.
- Amde Sidik. 2009. *Borneo Yang Mistik Kadayan*. Kota Kinabalu: Borneo Books Publishers.
- Asmah Haji Omar & Kamila Ghazali (2017). *Indigenous minorities of Bintulu :a sociolinguistic mapping*. Dalam Asmah Haji Omar & Norazuna Norahim (Ed.), *Linguistics minorities, their existence and identity within larger communities* (pp 27-36). Kota Samarahan: Universiti Malaysia Sarawak.
- Asmah Haji Omar. (2008). *Ensiklopedia Bahasa Melayu*. Kuala Lumpur; Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Asmah Omar dan Rosline Sandai. (2012). *Fonologi Bahasa Iban*. Tanjong Malim. Penerbit Universiti Pendidikan Sultan Idris.
- Asmah Omar. (1973). *Linguistik Deskriptif Dan Tradisi Lisan* dlm. Seminar Pusat Pengumpulan, Pengajian dan Penggunaan Tradisi Lisan, Universiti Malaya, pada 29-31 Mac, 22-23.
- Asmah Omar. (1995). *Rekonstruksi Fonologi Bahasa Melayu Induk*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Asmah Omar. (2006). (Ed.). *Bahasa Mah Meri*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Asmah Omar. (2008a). *Susur Galur Bahasa Melayu (Edisi ke-2)*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Asmah Omar. (2008b). *Kaedah Penyelidikan Bahasa di Lapangan (Edisi ke-2)*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Awang Hanafi Haji Salleh. (2004). Puak Kadayan di Kampong Lamunin: Suatu Penyelidikan Awal Berdasarkan Sejarah Lisan. *Jurnal PUSAKA (11) 2004 : 45- 51*

- Baszley Bee, Sabihah Osman dan Nordin Sakke. (2009). *Asas Kajian Persempadanan Negeri Sabah*. Sabah: Universiti Malaysia Sabah.
- Brown, D. E. (1970). *Brunei: The Structure and History of a Bornean Malay Sultanate*. Brunei: Brunei Museum.
- Chaiyanara, P.M. (2006). *Pengenalan Fonetik dan Fonologi*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Chan, Henry. "Survival in the rainforest: Change and resilience among the Punan Vuhang of eastern Sarawak, Malaysia." *Research Series in Anthropology* (2007).
- Chong, S. (2009). Dialek-dialek Melayu di Lembah Baram. *International Journal of The Malay World and Civilization* 27:2, 59-71.
- Clayre, Ian. "Punan Ba': Melanau link with the Ulu Rejang." *Sarawak Gazette* 98 (1972): 23-25.
- Collins, J. T. (1987). *Dialek Melayu Sarawak*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Khairul, S. (2013). Diambil daripada <http://khairuloneband.blogspot.my/2013/02/sebuahdaerah-bernama-debak.html>
- Collins, J.T. (1987). *Dialek Melayu Sarawak*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Collins, J.T. (2004). Malayric Language of Sarawak. In *The Encyclopedia Malaysia Volume 9* (pp.32-33). Kuala Lumpur: Archipelago Press.
- Daud, M. Z. (2018a). Domain rezeki dalam peribahasa Melayu berorientasikan Aves melalui perspektif semantik inkuisitif. *MALTESAS Multi-Disciplinary Research Journal (MIRJO)*, 3(1), 19-28.
- Daud, M. Z. (2018b). Gallus gallus domesticus dan Paradoxurus hermaphroditus dalam peribahasa Melayu: Analisis semantik inkuisitif. *Sains Humanika*, 10(2), 41-51.
- Daud, M. Z., & Subet, M. F. (2018). Ayam (gallus gallus domesticus) dalam peribahasa Melayu: Analisis semantik inkuisitif. *Jurnal Kemanusiaan*, 16(1).
- Fatimah Md Yassin. (1991). *Cerita Rakyat Sebagai Alat Pendidikan - Satu Analisis Isi yang Bercorak Etika*. Dialog Kesusasteraan. Disunting oleh Umar Junus, Rahmah Bujang, Hashim Awang, Mohd. Yusuf Hassan, Wahab Ali, Rahman Kaeh, Fatimah Yassin dan Zahir Ahmad, pp. 79-110. Kuala Lumpur: Jabatan Pengajian Melayu, Universiti Malaya.
- Ghazali Basri. (2013). *Ilmu Perbandingan Agama Suatu Pengenalan*. Selangor: Kolej Dar Al- Hikmah.
- Guerreiro, Antonio. (1988) "Cash crops and subsistence strategies: Towards a comparison of Kayan and Lahanan economies." *The Sarawak Museum Journal* 60: 15- 55.

- Hashim Awang et.al. (1985). *Mendekati Kesusasteraan Melayu*. Petaling Jaya: Fajar Bakti.
- Hassan Ahmad . (2004a). Bahasa Melayu dan minda Melayu: satu tinjauan kritis. *Jurnal Melayu* 1: 388-392.
- Hassan Ahmad. (2004b). Bahasa dan pemikiran Melayu: tradisi dan kesinambungannya. Dlm. Worawit Baru@Haji Ahmad Idris (pngr.). *Pemikiran Melayu: Tradisi dan Kesinambungan*, hlm. 1-12. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka. <http://prpm.dbp.gov.my/Cari1?keyword=semiologi&d=28648&#LIHATSINI>
- Ismail Hamid. (1986). *Perkembangan Kesusasteraan Melayu Lama*. Kuala Lumpur: Longman.
- Jiso Rutan & Abdul Kadir Mohd. Yunus (pngr.), (2015) *Nariak dan Puteri Kayangan*.
- Julayhi Tani. 1991. *Sosioekonomi Komuniti Kadayan: Satu Kajian Kes*. Kuching: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Kamus Dewan Edisi Keempat. (2007). Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Kamus Dewan*. (2005). Ed. 4. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- King, V.T. (1993). *The People of Borneo*. Cambridge, Mass: Blackwell Publishers.
- Kirk, J., Miller, M. L., & Miller, M. L. (1986). *Reliability and validity in qualitative research* (Vol. 1). Sage.Lexy, J. M. (2007). *Metodologi Penelitian Kualitatif Edisi Revisi*. Bandung: PT Remaja Rosdakarya.
- Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Leake, D. (1989). *Brunei: The Modern Southeast Asia- Asian Islamic Sultanate*. North Carolina: McFarland & Co.
- Lexy, J. M. (2007). *Metodologi Penelitian Kualitatif Edisi Revisi*. Bandung: PT Remaja Rosdakarya.
- Low Kok On. (2009). *Tradisi Lisan Keramat Tuanlu Syarif Kedah di Pulau Labuan*. Kota Kinabalu: Universiti Malaysia Sabah.
- MacDonald, Malcolm. (1958). *Boerneo People*. London.
- Madzhi Johari. (1988). *Fonologi dialek Melayu Kuching*, Sarawak. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Magiman, M. M., & Majid, M. A. (2014). Kehidupan dan Budaya Padi Kadayan di Sarawak. *Manusia Dan Masyarakat*, 25(Antropology), 1-32.

- Mohamad Maulana Magiman dan Othman Yatim. 2012. Simbol dalam Makan Tahun Masyarakat Kadayan, Sarawak. *Jurnal Melayu* (9) 2012: 259- 287.
- Mohamad Suhaidi Salleh. (2012). Praktik Budaya dan Status: Kajian Kes Kadayan Sarawak. Makalah, *Persidangan Agama dan Masyarakat*, Universiti Malaysia Sabah, 31 Oktober- 1 November 2012.
- Mohammed Azlan Mis. (2010). Medium Perantara Pelbagai Suku kaum di Sarawak : Kajian Lingua Franca. *Gema Online Journal of Language Studies*. 12(3):903-922
- Mohd. Taib Osman. (1991). *Penyelenggara. Pengkajian Sastera Rakyat Bercorak Cerita*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Mohd. Taib Osman. (1982). *Manual for Collecting Oral Traditional with Special Reference to South East Asia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Mohidin, S. H. (2010). Pemberontakan di Brunei, 1962: Sabah dan Sarawak terkena tempiasnya. Haji Said bin Haji Mohidin. Retrieved from <https://books.google.com.my/books?id=r9VJMwEACAAJ>
- Moris, H.S. (1978). *The Coastal Melanau. Essays On Borneo Societies*, ed. Victor T. King, 37-58. Oxford: Oxford University Press.
- Needham, Rodney. (1955). "Punan Ba." *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society* 28.1 (169): 24-36.
- Noor Azureen Hamid dan Sharifah Raihan Syed Jaafar. (2017). Asimilasi Homorganik Nasal Dialek Melayu Saribas. *Gema Online Journal of Language Studies*. Vol. 17(2), hlm 176-177.
- Noor Azureen Hamid, Sharifah Raihan Syed Jaafar dan Tajul Arifin Kassin. (2016). Sistem Fonologi Dialek Melayu Saribas berasaskan Fonologi Generatif. *Jurnal Bahasa*. (1), hlm 3-4.
- Noor Azureen, H., Sharifah Raihan, S. J. & Tajul, A. K. (2016). Sistem Fonologi Dialek Melayu Saribas berasaskan Fonologi Generatif. *Jurnal Bahasa*. (1), 3-4.
- Nor Hashimah Jalaluddin. (2007). *Asas Fonetik*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Nor Hashimah Jalaluddin. (2014). *Semantik dan Akal Budi Melayu*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Normala Othman. (2016). Sejarah dan Latar Belakang Masyarakat Kadayan. *Jurnal Al-Hikmah* 8(2) 2016: 3- 18.
- Olajide, S. B. (2010). Folklore and Culture as Literacy Resources for National Emancipation. *International Education Studies*, 3(2), 200-205. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1066002.pdf>

- Oli, A. (2016). *The Role of Folktales and Short Stories in Teaching Listening: The Case of Oromo Language*. <https://www.semanticscholar.org/paper/The-Role-of-Folktales-and-Short-Stories-in-Teaching-Oli/f72ef4a534a9e2c0f239bb641eaa84ac70a720d1>
- Othman, N. (2016). Sejarah Dan Latar Belakang Masyarakat Kadayan. *Al-Hikmah*, 8(2), 3-18. Retrieved from <http://journalarticle.ukm.my/9940/1/239-891-2-PB.pdf>
- P.M Shariffuddin. (1969). The Kedayans. *The Brunei Museum Journal Vol. 1, No.1: 15- 23*.
- Pasiak, T. (2012). Tuhan dalam Otak Manusia: Mewujudkan kesehatan spiritual berdasarkan neurosains. *Bandung: Mizan*.
- Pawi, A. A. A. (2013). Dan Mabifestasi Kepercayaan Tradisi Etnik Di Sarawak (Weltanschauung and the Manifestation of Beliefs in the Ethnic Traditions of Sarawak). *Melayu: Jurnal Antarabangsa Dunia Melayu* Jilid 6 Bil. 2, 139-154. Retrieved from https://umexpert.um.edu.my/file/publication/00013854_134248.pdf
- Pham, T. H. N. (2016) Folktales as a Valuable Rich Cultural and Linguistic Resource to Teach a Foreign Language to Young Learners. *International Journal of Education, Culture and Society*, 1(1), 23-28. doi: 10.11648/j.ijecs.20160101.15
- Pike. (1968). *Phonemics*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Prastiwi, Y. (2015). *Folktales as a medium of teaching English: two primary schools in Solo, Indonesia*. PhD Thesis, Deakin University. <https://dro.deakin.edu.au/eserv/DU:30082775/prastiwi-folktales-2015A.pdf>
- Plummer, Ken. (1997). "An invitation to a sociology of stories" dlm *Studying Culture: An Introductory Reader* oleh Ann Gray and Jim McGuigan (peny). London: Arnold
- Portal Rasmi Bahagian Betong. (2017). <http://www.betong.sarawak.gov.my/modules/web/pages>. Dicapai pada 22 Febuari 2017.
- Portal Rasmi Bahagian Kuching. (2017). <http://www.kuching.sarawak.gov.my/page-0-14-60->
- Rahani Hosen. (2007). *Varian Melayu Di Lembangan Batang Saribas: Satu Penelitian Dialek Geografi*. (Tesis Ijazah Doktor Falsafah). Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi.
- Ranjit Singh, D. S. (1991). *Brunei 1839- 1983, The Problems of Political Survival*. Singapore: Oxford University Press.
- ⁱEddy Setia & M. Surip. (2019). *Analisis Semiotik dalam Memahami Bahasa Agama di Era Globalisasi*. JUPIIS: Jurnal Pendidikan Ilmu-ilmu Sosial. ISSN 2407-7429 (Online) || ISSN 2085-482X (Cetak).
- ⁱⁱAsmah Haji Omar. (2008). *Kaedah Penyelidikan Bahasa di Lapangan Edisi Kedua*. ⁱⁱⁱKuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka
- ⁱⁱⁱRumah panjang untuk penduduk kampung yang tinggal di kawasan Bukit Subis.

- Robins, R.H. (1964). *General Linguistics: An Introductory Survey*, Longmans, Green and Co. Ltd, London
- Sablee Bagol. (1994). *Adat Istiadat dan Kebudayaan Suku Kaum Kadayan: Satu Tinjauan di Daerah Sipitang*. Latihan Ilmiah yang tidak diterbitkan, Jabatan Bahasa, Fakulti Pendidikan, Universiti Pertanian Malaysia, Selangor.
- Saiee Driss. (1996). *Wawasan Melanau. Wajah Dan Identiti Melanau*. Kuching: Lembaga Amanah Kebajikan Kaum Melanau dan Persatuan Melanau Sarawak.
- Salbia Hassan. (2015). Sistem Vokal Dialek Melayu Kabong, Sarawak. *Jurnal Bahasa*. (1), 88-89.
- Sanoda Anak Anyal (2007), *Kajian Semiotik Dari Aspek Watak Dan Perwatakan Dalam Naskah Si Bongkok Tanjung Puteri*, Tesis Sarjana Muda, Fakulti Seni Gunaan Dan Kreatif Universiti Malaysia Sarawak.
- Sanrol Abdullah (2016). *Etnolinguistik Bahasa Vaie di Sarawak, Malaysia*, Tesis Phd. Univeristi Putra Malaysia.
- Sercombe, Peter & Sellato, (2011) *Beyond the green myth: Borneo's hunter-gatherers in the twenty-first century*. Nias Press.
- Shamsidah Sahid. (1993). Peranan Sarjana Dalam Penilaian Teks Sebagai Cerminan Budaya Melayu. *Dewan Sastera*. November 1993: 11- 13.
- Siti Zubaidah Zakeria dan Nik Rafidah Nik Muhamad Affendi. (2016). Kesenambungan Warisan Budaya Masyarakat Melayu Pantai Timur Dalam Cerita Rakyat Untuk Kanak- Kanak. *International Journal of the Malay World and Civilization* 4 (1) 2016: 93- 103.
- Taylor, S. J., & Bogdan, R. (1984). *Introduction to Qualitative Research Methods: The Search for Meanings* (2nd ed). Toronto, Canada: John Wiley and Sons.
- Teck, O, S., Suri, N, S, A., & Aman, R. (2016). Fonologi subdialek Pulau Pinang: satu kajian di Balik Pulau. *Gema: Online Journal of Language Studies*, 13
- Tenas Effendy. (2010). *Kearifan Pemikiran Melayu*. Pekan Baru: Penerbitan Yayasan Tenas Effendy.
- Toelken, B. (1996). *The Dynamics of Folklore*. Logan Utah: Utah State University Press.
- Wolff, Janet. (1981). *The Social Production of Art*. London: The Maxmillan Press Ltd
- Yusoff Iskandar dan Abd. Rahman Kaeh, (1978). *Sejarah Melayu Satu Perbincangan Kritis dari Pelbagai Bidang*, Kuala Lumpur, Heinemann Educational Books (Asia) Ltd.

Sarawak bukan sahaja kaya dengan pelbagai khazanah alam bahkan turut kaya dengan khazanah sosiobudayanya yang telah mewarnai landskap negeri yang digelar Negeri Kenyalang itu.

Buku "Khazanah Peribumi Sarawak: Kompilasi Kajian Sosiobudaya" ini mengandungi enam artikel ilmiah yang membincangkan cerita rakyat dan bahasa daripada pelbagai masyarakat etnik di Sarawak, khususnya etnik Punan, Vaie, Kadayan, Bidayuh Bau-Jagoi, dan Melayu Sarawak.

Bahasa dan cerita rakyat merupakan warisan dalam masyarakat yang mengandungi pelbagai elemen budaya merangkumi peraturan, norma, kepercayaan dan gaya hidup serta berkait rapat dengan unsur alam, persekitaran dan kehidupan penuturnya. Kompilasi ini mengetengahkan perkaitan antara cerita rakyat, bahasa dan budaya iaitu, gabungan ini telah membantu menghasilkan interpretasi warisan serta memberi gambaran pemikiran alam (worldview) dalam sudut pandang masyarakatnya.

Berdasarkan kerja lapangan dan analisis yang mendalam, setiap bab dalam buku ini memberikan pengetahuan yang berharga tentang warisan budaya dan kepelbagaian bahasa dalam masyarakat etnik Sarawak. "Khazanah Peribumi Sarawak: Kompilasi Kajian Sosiobudaya" merupakan salah satu sumber bacaan yang boleh dijadikan sebagai rujukan bagi sarjana, pelajar dan peminat bahasa dan budaya. Menelusuri daripada naratif mistik Punan hingga ke sistem fonologi Dialek Melayu Sarawak, kompilasi ini turut menjemput para pembaca untuk meneroka cerita rakyat dan bahasa masyarakat etnik di Sarawak.

Yvonne Michelle Campbell merupakan pensyarah kanan di Fakulti Pendidikan, Bahasa dan Komunikasi, UNIMAS. Beliau memperolehi Ijazah Sarjana Muda dalam Bahasa Inggeris daripada Universiti Putra Malaysia, Ijazah Sarjana dalam Bidang Linguistik Sastera daripada University of Nottingham dan seterusnya, Ijazah Kedoktoran dalam bidang Etnolinguistik daripada Universiti Malaya. Bidang kepakaran dan penyelidikan beliau berfokus kepada Linguistik Antropologi, kajian budaya, khasnya tradisi lisan serta kajian bahasa masyarakat Bidayuh di Sarawak.

MARY FATIMAH SUBET ialah pensyarah kanan di Fakulti Bahasa dan Komunikasi, Universiti Malaysia Sarawak (UNIMAS). Beliau memiliki Ijazah Bachelor Pendidikan (PBMP) (Kep) dari Universiti Putra Malaysia, Ijazah Sarjana Pengajian Bahasa Moden dari Universiti Malaya, Doktor Falsafah (Linguistik) dari Universiti Kebangsaan Malaysia dan Diploma Pascasiswazah dari UNIMAS. Beliau juga pernah berkhidmat sebagai seorang guru di peringkat menengah atas selama hampir 15 tahun. Kajian beliau banyak tertumpu dalam bidang Semantik, Pragmatik, Kesusasteraan Melayu, Bahasa Melayu serta Dialek Melayu Sarawak. Beliau turut terlibat dalam kajian perihal bahasa peribumi Sarawak seperti Bahasa Bidayuh dan Bahasa Melanau. Beliau aktif dalam bidang penulisan, penyelidikan, dan penerbitan.

ISBN 978-967-0054-65-0

UNIMAS PUBLISHER

